

Szülő és pedagógus között csak együttműködés lehetséges, piaci alapú követelözésről szó sem lehet. A zilált családi körülmények okozta problémák, azok tüneteinek nem kérhetők számon az iskolán. Mindössze fél évre volt szükségünk, hogy ezeket megértessük és elfogadtassuk a szülőkkel. Minden ostoba és értelmetlen terhet igyekszünk levenni a tanerők válláról, óvjuk, védjük őket a felesleges adminisztrációktól, szócséplő értekezletektől. Ezernyi olyan apró technikai megoldást alkalmazunk, ami rendszerre összeállva ritmust, kiszámíthatóságot, jól informáltságot ad és biztosít pedagógusnak, diáknak. Egy kiszolgáltatott, görnyedt hátú, megalázott, frusztrált pedagógus csak a nyomorúságot képes továbbadni, sugározni a gyerekek felé. De ha kiegyenesedhet, ha tudja, hogy biztonságban dolgozhat, ha tisztelet és megbecsülés övezi ténykedését, akkor vele a gyerekek is csodákat élhetnek át.

Jelmondatunk: Szeretlek, tehát követelek! Nálunk a nevelés, oktatás formáját tekintve rendparti, tartalmában nyitott és értékelvű. Nem ringatjuk tanítványainkat abban az illúzióban, hogy a tudás megszerzése csupán játék, s hogy csak a praktikus ismeretek számítanak. Meg kell érteniük, hogy a sokszor izzasztó küzdelem adja földi életünk értelmét. A tehetségnek sem kell feltétlenül renitensnek lennie. Az ő teljesítményét majdan csak egy hiteles élet igazolhatja, ami rend, tiszteletadás, mások megbecsülése nélkül elképzelhetetlen. S ezt

bizony otthon, és itt kell megtanulnia. Megfogadtuk Bill Gates tanácsát – aki saját gyereke kezébe sem adta 14 éves kora előtt „okos” telefont –, így tanítványaink mobiltelefont sem hozhatnak magukkal az iskolába. Az idegen nyelvet is a lehető legkésőbb kezdjük tanítani, mert Teller Edével valljuk, hogy a magyar ember különleges gondolkodásmódjának rejtélye a nyelvében van. Persze, lehet az óvodásokkal is zsonglorködni, s akár több nyelvet is megtanítani nekik. De ott a nagy kérdés: milyen rendszer szerint fognak gondolkodni? Mi a magyart tanuljuk alaposan, s aztán erre a tudásra építve majd jöhet a többi nyelv. Iskolakertet építünk, ahol a gyerekeink kétkézű munkát végeznek, a tankonyhában pedig a lányok főztje várja a „megfáradt” fiúkat. Az alsó tagozatban heti egy alkalommal jógáznak a gyerekek, hogy megtanuljanak befelé figyelni, koncentrálni.

Azokból a gyerekekből, akikről szinte már mindenki lemondott, létrehoztuk a Csakcsapatot. Gyerek és tanár óriási erőfeszítése árán bizonyítjuk nap mint nap, hogy csak azért sem adjuk fel, csak azért sem maradunk le, csak azért is megmutatjuk magunknak és a többieknek, hogy nem vagyunk rosszabbak senkinél. Drámásaink folyamatosan ünnepi műsorokra készülnek, s bizony, közel négyszáz diákunk tanul néptáncot. Már várjuk a különleges, Kő Boldizsár-féle helytörténeti Játszókert terveit, melynek kivitelezését összefogás keretében végezzük majd. A kertet és a sportudva-

runkat iskolaidőn kívül pedig megnyitjuk majd a város lakói előtt.

Sokan látogattak el hozzánk – közöttük a magyar szellemi élet olyan neves személyiségei, mint Bagdy Emőke, Sebestyén Márta, Freund Tamás, Rákász Gergely, Fodor István, Lackfy János, Szentmártoni János, Sári László, Bogár László, Zsigmond László, vagy a Muszikás és a Kaláka együttes tagjai –, és biztosítanak bennünket támogatásukról. Mi nem vagyunk képesek arra, hogy a magyar közoktatás – azon belül is az alapfokú oktatás – alapvető gondjait megoldjuk. Megpróbálunk azonban mutatni egy olyan lehetséges utat, ami értékmegőrző és átadó szerepét jó hatékonysággal betölti, pedagógusnak, diáknak, szülőnek egyaránt értelmezhető és elfogadható.”

A következő oldalakon Pénzes Ottónak a magyar közoktatás helyzetéről tabuk nélkül felvázolt pillanatképet adjuk közre, vitaindító írásként.

A TANÍTÓ ÚR PÁLCÁJA

Pénzes Ottó

Kétségeim vannak afelől, hogy az emberiség diadalútja kezdődött volna el az írásbeliséggel. Sőt, azt gondolom, hogy az addigi, a neki rendelt helyen természetesen létező, józan szokások szerint élő ember magasabb rendű szellemi térben mozoghatott. Végső soron talán a népszerű drasztikus növekedése lehetett az oka az államszervezés kényszerének, s vele az egyre bonyolultabbá váló rendszer fenntartását feltételező írásbeliség megjelenésének, elterjedésének. Az első előljárók azonban két dologgal bölcsen megalapozták ezt az évezredek át működőképes szervezeti formát. Hierarchikus rendbe szervezték a társadalmat, és az immár írásba foglalt szabályokat az Égből, az istenségektől eredeztették.

Írni, olvasni és számolni – legalábbis annak mennyiségre vonatkozó aspektusát – csak azoknak kellett megtanulniuk, akik az államgépezet működtetésében vettek részt. Róluk, bár érthető módon előkelő helyet foglaltak el a társadalmakban, senki sem gondolta, hogy nagyobb, mélyebb tudással rendelkeznek a világ igazi természetét illetően, mint mondjuk az írni nem tudó uralkodók, vagy egyszerű földművesek, nem beszélve a szertartások őreiről, a papokról.

Az ókor vége felé aztán megjelentek azok a tudók, akik nem a hivatalnoki rendszer, hanem a világ, és benne az emberi élet értelmének kutatóiként tündököltek, nemritkán – akarva-akaratlanul – filozófiai rendszerek és vallások megalapítójaként. Ők valamennyien felismerték, hogy a tanítás valójában értelmetlen dolog. Aminek értelme van, az a tanulás. Ha valakiben nem sikerül valami iránt az érdeklődést felkelteni, akkor kár erőlködni, hiszen az annyi lenne, mint kiszáradt kútból szomjat oltani. Ha valakiben nincs benne a vonzódás, a hajlam, csak kárba vesztett idő a tanulás, és mindenki számára frusztráltság az eredmény. Nem véletlen, hogy a nagy iskolák mindig egy-egy kiváló elme, egy nagy szellem körül jöttek létre, s a tanítványok mindig önként, akár áldozatok árán is, de a tudásvágy által hajtva váltak követőké. Gondoljunk csak Platón olajfaligetbeli akadémijára, vagy éppen az ezt megelőző szókratészi „piaci tanításokra”, ahol a későbbi mester még maga is tudni vágyóként jegyezte le a látottakat, hallottakat.

Aztán jött a középkor. Hajlamosak lehetnénk valamiféle hanyatlásról, visszafejlődésről, netalán sötétségről beszélni, holott mindezekről szó sincs. Az írásbeliség és az államszervezéshez szükséges tudás most is egy olyan réteg kezében volt, amelynek tagjait szintén az egyéni elhatározás készítette, és a következetes regulák szerinti élet vonzott. De a szerzetesek vágyai között ugyanúgy ott volt a teljes tudásra való törekvés, mint az ókori bölcselőkében. Lássuk be, hogy a kiemelkedő képességű apátok szárnyai alatt, a hét szabad művészetként számon tartott rendszer keretei között erre volt is lehetőségük. Amúgy pedig – mint ahogyan az ókorban is – az írástudatlan nép is mindent megtanult. Mégpedig a legtermészetesebb úton, vagyis apáról fiúra, öregről ifjúra szállt a mesterségbeli, és az élet elviseléséhez szükséges tudás.

A reneszánsz újra az egyéniséget állította a középpontba. A „műhelyeket”, a közös együtt munkálkodást, együtt gondolkodást az individuuum nagyraágygó törekvései váltották fel. De mindez semmi ahhoz képest, amit a felvilágosodásnak nevezett eszmerendszer zúdított az emberiségre. Az ész istenné avatása, az emberi elme dicsőítése, a könyvízü tudás mindenhatóságának hirdetése egyenesen kötelezővé tette a középkori „babonáktól” való megszabadulást, s az általános jellegű racionális oktatást. A kialakuló polgári társadalom – főleg, amíg a nemesi, feudalisztikus előképe is élt – olyan iskolarendszert hozott létre, ami ugyan kérdés nélkül, akaratról, hajlamról tudomást sem véve, de legalább két fontos alapvetést szem előtt tartott: a hierarchia bizonyos fokát megtartotta, s az oktatást kiváló, emberi példaképként is követésre méltó tanerőkre bízta.

Bármily kis falu tanítója volt is valaki, a helyi társadalom kiemelt, megbecsült tagja lett, akire felnéztek, akinek fortélyos ismereteit megsüvegezték, s akinek lábai alá katedrát helyeztek. Ez a kis dobogó is elégséges jelképe volt annak, hogy ott az iskolában sem életkorban, sem társadalmi helyzetet illetően, sem pedig tudásban, tapasztalatban nem azonos szintű személyek közös munkája folyik. Ezt pedig felnőtt és gyermek kételkedés nélkül tudomásul is vette. Kezébe pálcát is adtak. A tanító úr pálcája mindenekelőtt karmesteri pálcá volt, amellyel egy közösséget vezetett, irányított. Mutatópálca is volt, amellyel konkrét irányokat szabott, fontos helyekre mutatott rá. Fegyelmező pálcaként is működött, amellyel néha az asztal lapjára, olykor pedig a renitensek tenyerére csaphatott. Mert bármilyen munka alapja a rend, s a gyerek bizony hajlamos arra, hogy kipróbálja, meddig is lehet annak határait tágítani. Megnyugvást, biztonságot ad neki, ha tudja: aki vezet, tisztában van a keretekkel, s abból semmiképpen sem tűr kitörést senki számára. (Közhelyszámba megy az a vélekedés, hogy a talentumok kiteljesedésének akadálya a korlátokat szabó iskola. Ez számárság, hiszen a talentum ismertetőjegye éppen az, hogy még a legreménytelenebb helyzetben és körülmények között is képes felszínre törni, szűkebb-tágabb környezetet hatni.)

Az igazságosságra való törekvés, a jó és a rossz cselekedetek közötti különbségtétel, a fegyelmezett, pontos munka, annak megbecsülése, a társakkal való kapcsolat építése, az öregek tiszteletének megerősítése mind-mind a jellemet formáló tényezők. A veleszületett tulajdonságok kibontásának, a személyiség kialakulásának kora a kisiskolás időszak, így a család és az alapfokú iskola valójában egyszer s mindenkorra meghatározza azt, ki milyen személyiség lesz, s előrevetíti, hogy jellemformálásának milyen lehetőségei lehetnek majd.

Tanítói pályám korai szakaszában még nekem is volt pálcám. Nem tagadom, valóban karmesternek éreztem magam, és az asztalt is megcsaptam olykor. Most pedig töredelmesen bevallom, hogy néha tenyereken is csattant a vessző! Nem kívánok semmiféle mentséget felhozni a magam számára, de megemlítem azt a két szabályt, amelynek következetes betartása mellett hasz-

náltam. A csínytevést, rendbontást követően magamhoz hívtam az „elkövetőt”, és keményen a fejére olvastam a „bűnét”, majd megkérdeztem, hogy szerinte megérdemli-e a büntetést. Ha a válasz „nem” volt, akkor helyére küldtem az illetőt, s folytattuk az órát, de az erkölcsi következmény súlyának nyomását mindenki érezte, így egészen más mederben folyt tovább a munka. Igen válasz esetén nem imitáltam az ütést, de ilyenkor mindig alkalmam volt kifejezni elismerésem a fájdalom férfias türelését tapasztalva. Igen, férfias, ugyanis a második szabály az volt, hogy bármilyen zűrös dologba keveredett is egy lány, ő sohasem kapott tenyerest. Helyette egy fiú vállalhatta át a kellemetlen „élményt”. És bizony, a fiúk ezt mindig meg is tették, ami pedig egy egészen sajátos, tiszteleten, lovagiasságon alapuló viszonyt eredményezett a két nem között.

A szocializmusnak nevezett időszak vége felé jártunk már, és érdekes módon – legalábbis a középiskolákban – megvolt még a katedra, s a pálcá is kézben lehetett. Valami más történt.

A tiszteletre méltó, tekintélyes, valódi tudás birtokában lévő tanító urat vették ki a rendszerből. Egyrészt az elátkozott polgári világ képviselőjétől kellett megszabadulni, másrészt pedig a fiúnak, lánynak tartást adó férfias mintát volt szükséges negligálni. A tanító urakat az egyre szerényebb képességű tanító elvtársnők váltották fel, akik szinte éhbéért dolgoztak, s akiknek a társadalmi és anyagi megbecsültsége már szinte mérhetetlen, értékelhetetlen lett.

A katedrát a keresztény kulturális alapjától megfosztott, és Közép-Európába így visszatérő polgári liberalizmus húzta ki végleg a tanítók lába alól. Ez a személyiségi és szabadságjogok bővítésében tobzódó rendszer csavarta ki a pálcát is a tanítók kezéből. Ugyanez a globális és haszonelvű eszmerendszer közben – szintén a szabadság és a demokrácia jegyében – nyakon öntötte gyerekestül, felnőttestül a társadalmakat olyan médiamocokkal, szennyel, amelyben azok immár mentőöv nélkül fulladoznak, ingerültté, magatartás-zavarossá, depresszióssá, frusztrálttá, agresszívvé, korlátozottá válnak.

Az iskolák pokollá változtak. Az egyébként is kontrasztektált, szülő és gyerek által többszörösen megalázott, rettegensben tartott tehetetlen pedagógusok a kifacsartság, a szellemi és lelki katonatónia állapotába kerültek. Egyetlen céljuk mindössze az lett, hogy megpróbálják kibírni, túlélni a 45 perces órákat, ami hasonló teljesítmény a bika „lovassághoz” a rodeón. Aki tudott, az már elmenekült, aki maradni kényszerült, az még mélyebbre került, még szerencsétlenebbé, reménytelenebbé vált.

Magyarországon is pontosan ez a helyzet állt elő a 2010-es évek elejére. A kormányzat elhatározta, hogy megpróbál valamit változtatni. Igyekszik visszahelyezni az oktatást (is) a keresztény kulturális alapokra, jelentősen felemeli a béreket, erősíteni próbálja a pedagógusok társadalmi megbecsültségét, és vonzóvá teszi ezt a különleges hivatásként felfogható pályát.

Nagy igyekezettel láttak munkához az ország, vagyis a terület irá-

nyítói, de tudomásul kell venni, hogy szinte mindent el is rontottak, amihez hozzányúltak. Lehet, hogy nem jó kifejezés az, hogy „elrontottak”, inkább mondjuk azt, hogy néhány kérdésben tetézték a bajt, vagy újakat generáltak, máshol pedig egyik intézkedésükkel kioltották a másik döntésük esetleges jótékony hatását. A keresztény kulturális alapokra való helyezés azt jelentette, hogy nyaklóló nélkül adtak teret az egyházi iskolák működésének. Új alapítású, de túlnyomó többségében táblacserés felekezeti intézmények lepték el az országot, kiemelt állami normatívát kapva. Miközben a keresztény alapokhoz való visszatalálás nagyon fontos dolog, de így nemhogy a megoldás, inkább a hiteltelenség felé mozdultunk el. Tudomásul kell venni, hogy a szekularizáció évtizedei alatt bizony generációk nőttek fel úgy, hogy az Isten és az egyház számukra szinte semmit sem jelent. Így pedig hiteles tolmácsolója, közvetítője sem maradt az eszmének, s akik mégis vállalkoznak efféle, bizony többnyire csak szürke, közhelyes, unalmas „produkciókra” képesek. Akik pedig ateistaként, vagy teljesen érdektelen és semleges szellemi hátterű pedagógusként mégis készen állnak egy táblacserés megoldással a keresztény szellemiség közvetítésére, azoknak szembe kell nézniük azzal, hogy maguk és környezetük szemében is hiteltelenség lesznek, és még kockáztatják az ebből fakadó belső lelki traumát, és a nyomában járó testi betegségek megjelenését is. Nagy ár ez azért, hogy deviáns, hátrányos helyzetű, és cigány gyerekek nélküli iskolában dolgozhasson az ember!

Igen, vannak vidékek, ahol a cigánysággal kapcsolatos oktatási-nevelési kérdések rendkívül égetőek, mondhatni, tragikusak. Valahogy nem képes a mindenkor hatalmon lévő politikai erők egyike sem szembenézni azzal a ténnyel, hogy a cigányság tömegesen nem integrálható a magyarság körébe – miközben a magyar merített a cigány kultúrából –, az asszimiláció pedig teljes képtelenség. Ezek az egyházi iskolák tehát nagyon kevés kivételtől eltekintve elit képzésre törekednek, s így elég elképzelni, hogy mi történik azokban az állami intézményekben, ahol koncentrálnak a bajok. Ha azonban lehet fokozni a tragikus helyzetet, akkor vizsgáljuk meg egyik-másik, mondjuk szatmári, nyírségi falu helyzetét. A városi egyházi – és sajnos állami – iskolák teljesen elszívják az életerőt azzal, hogy beiskolázzák az ottani polgári értékrendet bíráló családok gyerekeit. A faluban maradt tisztán cigány iskola amortizációján semmit sem segít a digitális oktatóeszközök garmadájának telepítése! Ezek a falvak pusztulásra vannak ítélve. Oda munkás, törődő, építő ember már nem megy vissza. Ha az öregek elhalnak, mindenre az enyészet vár. Még mindig az egyházi iskoláknál maradván le kell szögeznünk azt is, hogy az intézmények átadásakor több településen nem vették figyelembe a felekezeti arányokat sem, így most az egyházak közötti feszültségekkel, szembenállásokkal is számot kell vetni. Összességében megállapítható, hogy az erőszakos és eltúlzott keresztényítés a visszájára fog fordulni, hiszen a deviancia elől menekülő szülők klerikális erőszakkal és hiteltelen hitélettel találkoznak, s ez akár már rövid távon elfordítja őket a vallástól,

s felől, hogy magától a Jóistentől is. Arról pedig már szót se ejtsünk, hogy mit jelent egy hiteltelen pedagógiai közeg a gyermek számára. Az így nevelkedők sorsa megpecsételődött!

Most nézzük meg, hogy mi a helyzet a béremeléssel. Megtörtént. Néhány év alatt majdnem a duplájára nőttek a pedagógusbérek. Mielőtt azonban végre valaminek felhőtlenül örülhetnénk, megállapíthatjuk, hogy ezt is sikerült elrontani! Úgy gondolták, hogy korábban az éhbéért güröző tanítóknak, tanároknak a munkája addig úgysem ért semmit, hát most valami pluszt mégis csinálniuk kellene azért a pénzért. Hát olyan adminisztrációt, folytonos mérést, továbbképzésdömpinget, állandó jelentési kötelezettséget, megemelt óraszámot nyomtak a nyakukba, hogy az már a zaklatás, a szellemi, lelki inzultus kategóriáját is kimeríti. Nagyon helyesen felvázoltak eléjük egy életpályamodellt, de az abban történő előrehaladást ostobaságokhoz kötötték. Úgy gondolták, hogy egy tanító csak akkor ér valamit, ha a portfóliójában értelmetlen indikátorokkal hadakozva ér el ennyi vagy annyi pontot, és mutat be a személyiségétől, habitusától idegen „cirkuszi” mutatókat.

Kapott tehát annyi felesleges és értelmetlen pluszfeladatot a szinte már alig kezelhető gyerekek és a sokszor ellenséges, követelőző, saját tehetetlenségüket az iskolára nyomó szülei mellé, hogy gyakran a végkimerülés határán teszi már csak a dolgát. Ez lenne hát a társadalmi megbecsültség? Csak azt sikerült elérni, hogy már a településük értelmiségi, kulturális életében sem lehet rájuk számítani, holott annak éltetése mindig lételemük volt.

Érdemes ezek után még szót ejteni arról, hogy mennyire sikerült vonzóvá tenni a pályát a fiatalok előtt?

Az oktatásban, és a hozzá kapcsolódó társadalmi, egyházpolitikai, etnikai kérdésekben kialakult kiábrándító és elkésztető helyzet történeti áttekintése után az ember – ha komolyan veszi saját magát – elgondolkozik a lehetőségeken megállapításokat tesz, és alapvetéseknek számító tételeket igyekszik megfogalmazni. Akár még megoldási javaslatokat is tehet, bár tudja, hogy ezzel valószínűleg pusztán a saját szellemi igényét elégíti ki.

Mindössze ezzel a szerény szándékkal és lelkes hozzáállással veszem a bátorságot, hogy legalább a magam számára tisztázak néhány alapfokú oktatást érintő kérdést.

Az első, amit azonnal fel kell tennem: Mi a pedagógia célja? Úgy gondolom, hogy nem más, mint a több ezer éves egyetemes és magyar kultúra letisztult, kikristályosodott, legértékállóbb fundamentumait átadni a következő generációknak. A kultúra nyilvánvalóan magatartást, viszonyulást, identitást, erkölcsi alapállást jelent, amit az idők kezdete óta felhalmozott tudás hordoz. A tudás arról, hogy milyen válaszokat adhatunk létezésünk értelméről, hogyan éljünk együtt embertársainkkal, miképpen viszonyuljunk a másik nemhez, az előttünk járt és járó, majd az utánunk következő generációkhoz, hogy hol a helyünk

a családjunk, a lakóhelyünk, a hazánk megtartó közösségeiben, milyen felelősséget kell viselnünk magunkért, majdan utódainkért... Tehát szó sincs arról, hogy praktikus ismereteket kellene adnia az alapfokú oktatásnak, amelyeket majd a munkaerőpiacon, vagy a társadalmi érvényesülés gátlástalan harcaiban alkalmazhatnak a tanítványok! A hasznosítható ismeretek átadása – az írás, olvasás, számolás megtanítása, a különböző tantárgyak alapozása – is csak ürügy lehet arra, hogy a kulturális alapértékeket továbbadjuk.

Tudomásul kell venni, hogy azon múlik egy ember élete, hogy az édesanyja hogyan hajolt fölé a megszületése pillanatától, hogy az édesapja hogyan szervezte, tartotta egybe sok-sok együttléttel a családjuk életét, hogy a tanító úr vagy a tanító néni hogyan dicsérte meg igyekezetét, szorgalmát, tanárai milyen emberi példát adtak, és miképpen vezették az önálló sodás útjára.

Nevezhetjük továbbra is Széchenyit a legnagyobb magyarnak, de úgy gondolom, hogy több, eddig igazodási pontnak számító állítása sem állta ki az idő próbáját. „Az ész erő, s így az ész boldogság”, s az ebből fakadó konklúzió, mely szerint „A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma” napjainkra bebizonyította tarthatatlanságát. Mert aki a kiművelt emberfők sokaságát a diplomások számában méri, az úgy jár, mint az a kertész, aki háborgatás nélkül hagyja növekedni a gyomot, a parazitát, csak virágnak kezdi nevezni azt, s aztán majd azzal szembesül, hogy elvadult az egykor pompázó kertje, és benne mindent ellepett, megfojtott a gaz.

Mi is ezt tapasztalhatjuk, amikor Széchenyi nyomán az ország felének kezébe diplomát adtunk úgy, hogy többségük kiműveltségének foka az egykori polgári iskolások szintjét sem üti meg. A sok-sok „tanult” ember országában az önzés, a felelőtlenesség, a trágárság, az elégedetlenkedés, az igénytelenség, a provincializmus, a gyűlölködés nyert teret pusztán azért, mert az emberfők kiművelése alatt nem magatartást, viszonyulást, identitást, erkölcsi alapállást értettünk, hanem okosodást, tudományosságot.

Alapvetően a családban kezdődnek és formálódnak, s az alapfokú oktatás végére gyakorlatilag kialakulnak azok az alapvető jegyek, amelyek az ember személyiségét jellemzik. A jellem formálásában is hatalmas impulzusok érik ebben az időszakban a személyiséget. A család és az iskola határozza meg fundamentálisan egy ember életét, jövőjét! Azt gondolom tehát, hogy az a kormányzat cselekszik helyesen, amely a családot és az alapfokú oktatást helyezi gondolkodásának centrumába.

És akkor itt a következő kérdés: Ki is a pedagógus? Úgy gondolom, hogy egy „felkent” személyiség, akit arra talált alkalmasnak egy közösség – amelyet az állam testesít meg –, hogy életével, egész lényével, erkölcsi tartásával, emberi kapcsolatainak minőségével odaállítson a felnövekvő generáció elé. És annak éppen abban az életszakaszában, amikor az a legfontosabb értékal-

pokat szerzi meg. Akin – a család után és mellett – leginkább múlik, milyen lesz a jövője. Ehhez képest csak másodlagos szempont, hogy éppen fizikát vagy történelmet tanít-e. Olyan személyiség, aki pontosan tudja, hogy ebben az életrésztében mire van szüksége a diáknak, és mindent, amit csak tud, amire képes, át is ad, mégpedig az általa legjobbnak, legmegfelelőbbnek tartott, a hozzá leginkább illő módszerekkel, de mindenképpen hitelesen. A pedagógusnak talán csak egyetlen dolgot kell szüntelenül szemé előtt tartania: soha, semmilyen körülmények között ne alázza meg, méltóságában ne sértse meg tanítványát! Tanítsa meg arra, hogy még a kikerülhetetlen kudarcokat, büntetéseket is emelt fővel viselje el, s vizsgálja meg azok értelmét.

Lassan rá kell jönnünk, hogy életünk védelmét illetően a pedagógus talán még az orvosnál is fontosabb személy. Hiszen míg az többnyire nyom nélkül gyógyuló sérüléseket lát el, emez a lélek dolgaival foglalkozva maradandó, soha be nem gyógyuló, az egész további életre kiható sebeket ejtethet akár egyetlen szavával, mozdulatával, vagy jó, és kívánt esetben meghatározó, múlhatatlan hatású mintákat, élményeket adhat, egészséges személyiséget formálhat.

Óriási tehát a feladata, és még nagyobb a felelőssége a tanítónak! Ezzel a felelősséggel, ezt a feladatot napról napra, évről évre, egy egész életen át beteljesíteni csak és kizárólag az az ember tudja, akit a közösség felemel – ha úgy tetszik, a lába alá katedrát tol –, akit az állam minden felesleges terhétől megszabadít, s akinek időről időre lehetősége van arra, hogy gondtalanná válva feltöltse az „akkumulátorait”. Tagadhatatlan, hogy a mai pedagógustársadalom kiválasztódása nem ezen szempontok alapján történt, „minősége” erősen kérdéses. Kezdetnek azonban ez sem rossz, ahogy szokták mondani, abból kell főzni, ami van. A közösségnek – államnak – nincs más választása: vállalva akár az érdemteleniséget is, ezt a meglévő pedagóguskart kell felemelnie, ennek kell anyagi, erkölcsi megbecsülést adnia, ennek kell biztosítania a feltétlen szabadságot! Ha olyan iskolaigazgatókat sikerül kiválasztani, akik a napi valóságban is képesek biztosítani ezt a védelmet és szabadságot, akkor ez a gyengén közepes pedagógusság is csodákat tud művelni. Mint ahogyan mindenki, akit felszabadítanak, akiben megbíznak, akiben hisznek, s akinek lehetőséget adnak elképzeléseinek kiteljesítésére. Mint aki hajlama és kedve szerint azt a munkát végezheti, amihez a képességei révén a legnagyobb affinitása van.

Ha ezt a lépést sikerül megtenni, akkor a pályára lépők kiválasztására, képzésére kell a figyelmet fordítani. A kiválasztás nagyon nehéz, egyben nagyon könnyű dolog is. Két nagy pedagógusra, illetve pszichológusra hadd utaljak, akik ugyancsak leegyszerűsítették ezt a problémát. Beke Kata a *Jelentés a kont-raszelekción* című könyvében a kérdésre, hogy honnan lehet tudni, ki a jó pedagógus, a következő választ adja: Csak rá kell nézni! Ranschburg Jenő pedig arról beszélt, hogy a pedagógu-

sok „minősítésekor” igazából elég, ha eltöltünk az iskolában 15-20 percet, s akkor is mindössze azt szemléljük, hogy mi történik a szünetben, máris képből vagyunk a dolgot illetően.

Hát erről van szó! Természetesen fontos, hogy a tanulmányokhoz szükséges intelligenciával, alpműveltségbeli tudással rendelkezzen a leendő tanító-tanár, de aztán mindenképpen „szemrevételezni” kell, de nemcsak a leendő oktatóinak, hanem az erre nagy tisztelettel felkért gyakorló, elismert, rangos pedagógusoknak is. Sőt, még valamit nagyon fontosnak tartanék. Az aspiránsok családi hátterének feltérképezését. Ha tetszik, ha nem, a családi viszonyok stabilitása, az abban meggyökeresedett gondolkodásmód, szemlélet alapvetően határozza meg a leendő pedagógus „értékálló” alkalmasságát erre a kitüntetően fontos feladatra. Zilált családi háttérrel, zavaros és kusza világlátással nem lehet gyerekek elé állni!

A felsőfokú képzés elméleti – pedagógiai, pszichológiai, neveléstörténeti és filozófiai – síkján mellett első perctől meg kell jelennie a gyakorlati oktatásnak, teret adva a hallgatónak akár improvizációs megoldásokra is egy-egy helyzetben. Nagyon helyes, hogy a pályára lépést követően két évig gyakornokként egy tapasztalt mentor – akinek ez ügy kapcsán sincsenek adminisztrációs feladatai – támogató jelenléte mellett „ugorjon a mély vízbe” a jelölt, majd tegye le élete utolsó kötelező vizsgáját. Ekkor végleg pont kerül az alkalmasságára.

Na de másnapról drasztikusan emelkedjen meg a bére, és ettől kezdve mindenki hagyja őt békén! Már csak a tanítványokra szabad koncentrálnia, és azokra, akiktől – idősebb kolléga, nagy tekintélyű szakember – tanulni akar. Maga kutassa fel azokat a fórumokat, internetes képzéseket, lehetőségeket, amelyek motiválónak hathatnak rá. De az se baj – sőt! – ha ezeket elkerüli, és olvasmányaiából, film- vagy színházi élményeiből, utazásaiából, találkozásaiából meríti a tanításhoz szükséges élményeit. Ha kutató, alkotó hajlamú, annak adjon teret, s ha lehet, tanítványait is vonja be munkájába, akik számára ez hatalmas inspiráció lesz.

Az életpálya lépcsőfokait ismerve majd maga döntsön arról, hogy lépked-e tovább, de ez ne legyen kényszer, és ne legyen érthetetlen és értelmetlen zagya indikátorok alapján feldolgozandó, hazugságokra kényszerítő időrablás. Legyen egy pedagógiai életút bizonyos állomásainak, szintjeinek szabad bemutatása, illusztrálása. Ha ez harmonizál személyiségével, akkor önbizalmának, elismertségének emelkedésével egzisztenciálisan is erősödjön.

A szakértők és minősítők szerepe nagyon fontos, csak egy kicsit másképpen. Az egyre tapasztaltabbá, elismertebbé váló „öreg rókák” a felvételiztetéshez hasonlóan kapjanak – ezúttal a tanterületektől – felkérést arra, hogy fiatalabb kollégáikat látogatva – mindenféle adminisztrációs terhétől mentesen – erősítsék, tanácsaikkal segítsék. (Az „öreg” persze órákedvezményük birtokában végezhetnék az ehhez hasonló feladatokat.)

Szükség van tankerületekre? Úgy gondolom, igen. Nem árt egyben látni egy térség oktatási feladatait, és nagyon fontos, hogy az adminisztrációs terheket éppen ez a szervezet vegye le a gyakorló pedagógusok válláról. Intézzenek itt a könyveléstől a szerződések megkötésén át az adatszolgáltatásig mindent. Még véletlenül se forduljon meg ez a bürokratikus irány, és nehogy éppen ez a szervezet kezdje gyötörni mindenféle ostobasággal a tanerőket.

A tankerületek fölé már csak egy oktatási kormányzatra van szükség, a többi közbülső szervezet – minden további magyarázkodás nélkül – teljesen értelmetlen és szükségtelen. A komoly és drasztikus változásokhoz azonban be kellene néhány olyan dolgot vállalnia a magyar oktatásügynek, ami éppen szembemegy a ma divatos trendekkel!

Be kell látni, hogy a magyar nevelés és oktatás ügyének jövője a múltjában van. Azt az utat, amelyet Eötvös és Klebelsberg taposott ki, s ami ezerszer bizonyította a magyar elme és szív együttműködésének világraszóló eredményeit és elismertségét, nem lehet, nem szabad elhagyni. A pragmatizmus itt is életveszélyes. Attól az alapattitűdtől, ami a néplélekkel a legjobban harmonizál, nem szabad eltérni. Ezt pedig úgy lehetne talán a legegyszerűbben jellemezni, hogy formájában rendpárti, tartalmában nyitott és értékelvű. (A mai világ vezető politikusai, bankárai kizárólag ilyen típusú, a rendet, a fegyelmet, a hierarchiát hirdető és megtestesítő intézményekbe járatják a gyerekeiket. A liberális, szabad, az emberi jogok mindenhatóságát valló, szolgáltató, úgynevezett „gyermekcentrikus”, fogyasztókat és választópolgárokat nevelő iskolákat a tömegeknek hozták létre és tartják fenn.)

Venni kell a bátorságot, és ki kell lépni azokból a nemzetközi rendekből és trendekből, amelyek folyton mérni akarnak alapfokon. Azon túl, hogy a gyermekeinket és pedagógusainkat állandó stressz alatt tartják, a nem a magyar észjárás szerinti mérések folyton azt bizonyítják, hogy mindenkitől le vagyunk maradva, tehát folyamatosan át kell vennünk mindenféle angolszász, finn, és ki tudja, még miféle – a maga helyén, a maga kultúrájában biztosan boldogító – rendszereket, amelyekkel nyilvánvalóan verjük szét a saját fundamentumainkat. Arra kárhozzátjuk tanítóinkat, tanárainkat, hogy a „bűnököt” magukra vegyék, és önfejlesztési terveket készítsenek, lemorzsolódást akadályozó továbbképzéseken vegyenek részt, és egyéb, értelmetlen dologgal foglalkozzanak. Ezek a megalázó és ostoba intézkedések a pályától, és lassan a gyerekektől is elfordítják még a legelszántabbakat is.

Ki kell szállni a mérésekből és a rendes napi, félévi, év végi igazodási, osztályozási formán kívül minden olyan terhet le kell venni gyerekről, tanárról, ami akadályozza mindket-

tőjük személyiségének szabad kibontakozását, és eltereli a figyelmet a nyugodt, szolidaritáson alapuló napi munkáról, élményszerű tanulásról.

A mérések eltörlésével együtt csillapítani lehetne az alapfokon is eluralkodó versenyszellemet, ami a személyiséget nagyban deformálja, míg a teljesítményre messze nincs olyan kedvező hatással, mint ahogyan azt sokan gondolják. A versenynek – ami Bartók szerint a lovaknak való – leginkább a sport területén lehet értelme, de ott is csak a közösségképző ereje miatt. Az evolúciós szemlélettel lopakodott az emberek tudatába az a téves képzet, hogy a sejtek szintjétől kezdve az egész létezés alapja a verseny az életben maradásért, és a küzdelem a jobb pozícióért.

A nevelést és az oktatást a megismerésre, az együttműködésre, a szolidaritásra – a szeretetre – kell alapozni, mert az élet alapja ez. Az élettan és a keresztény világszemlélet sem mond mást.

Az elhanyagolt, eltékozolt tehetségek országa vagyunk – mondják egyesek –, mások meg nem győzik sorolni a sok Nobel-díjasunkat, a hazánk iskoláiban nevelkedett feltalálókat, kutatókat, a sportolókról már nem is beszélve. Furcsa ellentmondás ez. Valahogy az az érzésem, hogy talán nem is a talentumokat, a kiteljesedett, beérett tehetségeket kéri itt számon, hanem a devians önjelölt, magukat alkotónak, művésznek mondó és tartó, meg nem értett zseniket, akiket az önkifejezés öncélú ábrándja motivál, s akik számára az igazán termékeny közeg mindig zürzavaros, anarchikus.

Annak az oktatási modellnek, ami számon van kérve – s ami helyel-közzel már benn is van a mindennapokban – ezek szerint úgy kellene működnie, hogy az elsődleges érdeklődés kielégítésére, a játékoságra, a folyamatos változatosságra koncentráva azt kellene sugallni a gyerekeknek, szülőnek, hogy szó sincs itt kemény munkáról, rendszerességről, feladatok megoldásáról, csupán a pillanatnyi kíváncsiság kielégítéséről, szórakoztatásról, ami persze automatikusan magával hozza az amúgy meg elvárt jó eredményeket, a feljebb jutás lehetőségét. Mert hát Széchenyi nyomán nagy szükség van a kiművelt emberfőkre. Olyannyira, hogy még azt is elhithetjük magunkkal, az ország fele képes a diplomaszerezésre. Nosza, vegyünk fel mindenkit egyetemre, főiskolára, itt van már a Kánaán! Ja, hogy az elvárt eredmények nem akarnak jönni? Sebjaj, majd egyre lejjebb visszük a követelményrendszert. Elvégre az egyetem bölcsészszakos hallgatóival elemezgethetjük a Harry Pottert, és ráérünk megtanítani nekik a mondatelemzés szabályait, a j és a ly közötti különbségtételt, a matematika tanári szakon pedig a kétismeretlenes egyenletek megoldását gyakorolni. Így aztán egy-egy főiskolát végzett „kiművelt” már majdnem tud annyit, mint egykor egy polgári iskolás diák.

Ami felé tartunk, az tragédia, az a szakadék. Az egyetlen dolog, amivel egy kicsi, különleges nyelvel, gondolkodásmóddal, kultúrával rendelkező ország nélkülözhetlenné teheti magát a világban, az a tudás! Ezt ismerte fel a trianoni trancsírozás után Klebelsberg. Ez az, ami naggyá tette hazánkat, s ez az, aminek a példája most is előttünk van. De úgy látszik, nem tudunk vele mit kezdeni, mert a jólétbe beleájuló honfitársaink nagy része már semmibe sem akar erőt, energiát fektetni, semmiért nem akar megküzdeni. Elhiszi, hogy neki és gyerekeinek – ha egyáltalán gondolkodik utódokban – majd a sült galamb hozza el azt, amire szükségük van.

Úgy gondolom, hogy a „modern” amerikai, nyugat-európai pedagógiai irányzat magyarországi szószólói alaposan félrevezettek bennünket. Madách országában nem lehetünk olyan ostobák, hogy ne értenénk meg: az élet értelme a küzdés maga! Semmi sem megy veríték nélkül. Ezt csak az aljas reklámok és hollywoodi filmek akarják – és sajnos tudják – elhitetni az egyre inkább fogyasztókká és választókká züllesztett emberekkel. Pedig már az agykutatók is jelzik: nem lehet megspórolni az aprómunkát, legfeljebb a folyamatosan megélt katarzisaink, egyre érzelmgazdagabb belső világunk segíthet felidézni, hatékonyra, valódi tudássá tenni a bevitt ismereteket. Azt is mondják, hogy a töméntelen információ, ami százezerszám éri az agyat, feldolgozhatatlan – a depresszió, a neurotikus betegségek kialakulásának éppen ez az oka –, így az képtelen valódi, később előhívható tudássá válni. Tehát időre és érzelmi beágyazottságra van szükség.

A talentumok sohasem spórolták, és ma sem spórolják meg a kemény munkát, ami értelmet ad életüknek, s ami áthatja egész lényüket. Másik ismertetőjegyük az, hogy életfeladataikat sohasem öncélúan végzik, hanem egy nagyobb, magasabb, az egész emberiség javát szolgáló cél érdekében. A talentumok nem óhajtanak kivételezettek lenni, tehetségük beteljesítésével a rendet kívánják erősíteni. Nagy műveket hoznak létre, és nagy életet élnek. Ez a lehetőség mindenki előtt ott van és ott volt – azok előtt is, akik úgynevezett poroszos oktatásban részesültek –, de csak nagyon kevesen képesek arra, hogy tehetségüket betöltve, teljes, érett személyiségekké válva üdvöt hozzanak az emberi közösségnek. Bármilyen tehetséges is valaki, ha ezzel a képességgel nem rendelkezik, sohasem lehet talentum. De ha megvan erre a képessége, soha, semmi nem állhat az útjába!

Az oktatási rendszert tehát nem a talentumokhoz kell igazítani, mert nekik teljesen mindegy. Egy pedagóguscentrikus, rendpárti, de tartalmában nyitott és értékelvű, művészeti tevékenységgel folyamatosan átítatott oktatási – nevelési – világra a társadalom további 90%-ának van szüksége. A „Szeretlek, tehát követelek!” kifejezés – jelmondat – talán hüen tartalmazza annak esszenciáját, amiről szó van.

Le kell számolni azzal a célkitűzéssel is, hogy gyerekeinkben már az alapfokú iskolában a digitális kompetenciákat és az idegen nyelvek elsajátítását kell erősíteni. Ezekre ezen a szinten semmi szükség! Alapfokon, ameddig csak lehet, a magyar nyelvet, és mindent magyar nyelven kell tanulni. Ezzel ugyanis nemcsak az anyanyelv alapú tudás és műveltség alapozható meg, hanem annak a különleges észjárásnak, gondolkodásnak a rendszere is elsajátítható, ami a világban egyedülálló, csak a magyarokra jellemző, s ami minden nemzetközi tudományos sikernek is az alapja. Idézzük emlékezetünkbe Teller Ede gondolatait, aki többször és nyomatékosan elmondta, hogy az ő és többi világhírű tudóstársa sikerének a titka az, hogy bár idegen nyelven beszéltek, de magyarul gondolkodtak. Ezt a gondolkodási rendszert vennék el a gyerekeinktől? Hát persze, hogy képes akár egy ötéves gyerek is több nyelven beszélni, de hogyan fog gondolkodni?!

A digitális világba beleszületnek a gyerekek. Azt nem kell tanulniuk, főleg nem az alapfokú iskolák alsó éveiben, ahol egyrészt többet tudnak ebben a témában tanítóiknál, másrészt pedig éppen ezeknek az eszközöknek a folyamatos használata teszi sekélyessé a gondolkodásukat és kapcsolataikat, miközben folyamatos veszélynek is ki vannak téve. Csak a tanító képes mértékkel, a szükséges módon és időintervallumban használni ezeket az eszközöket. Az alapfokú iskolákban az egyre „okosabb” eszközök: telefonok, táblagépek használata kizárólag a pedagógusok privilégiumai kell hogy legyenek.

Azt a követelményt is negligálni kell, hogy az ország valamennyi iskolájában óramű pontossággal ugyanazon tantárgyból minden pedagógusnak ugyanannál a leckénél szabad tartania. Értem én, hogy a gyerekek iskolaváltásai esetén a közös ritmus nagyban megkönnyíti a továbbhaladást, de ez mégsem lehet ok arra, hogy az órák gépiessé váljanak, a tanító-gyermek intimitását igénylő együttlétek felbomoljanak. Ez a tipikus esete annak, amikor a fűrdővízzel a gyereket is kiöntjük. (Az új gyerek egyébként is hamar alkalmazkodik, és semmi olyasmiról nem marad le, amit később, akár más iskolaszinteken ne tudna könnyen pótolni.)

Szükség van egy jól átgondolt Nemzeti Alaptantervre, ami összegyűjti, rendszerezi azt a kulturális kincset, amit az emberiség, benne magyar elődeink létrehozottak. Meg kell határozni, hogy ezeket az iskolarendszer mely részeiben, évfolyamaiban kell feldolgozni, aztán a többit a pedagógusra kell bízni. Ő majd tudja, hogy hol időzik el hosszabban, mit vesz vázlatosabban, mi az, amit „csokorba kötve” ad át a diákoknak. Mert csakis a saját személyisége, habitusa, lelkesedése hitelesítheti az átnyújtandó tudást. Ezért számárság azt kérni a pedagógustól, hogy legyen színes és változatos, vagyis a cirkuszi mutatványoshoz hasonlóan mindig használja a digitális eszközöket, de csoportbontás is legyen, de játékos feladat is legyen, meg használja vagy éppen kerülje ezt vagy azt a módszert...

1 Érdekes lehetne azonban – de csak középiskolás fokon – a latin nyelv, minden más idegen nyelvet megalapozó, hatalmas műveltséget, és egy valóságos, értékes gondolkodási rendszert adó tanítását, annak lehetőségét mérlegetni.

A gyerek számára az intézményben tanító különböző pedagógusokkal való találkozás adja a változatosság, sokoldalúság élményét. Attól a tanítótól, aki alkatánál fogva inkább „mesélős”, teljesen idegen és hiteltelen az, hogy a szőnyegen ülve, csoportokat alkotva dolgozzon, míg egy másiknál ez teljesen természetes. A diák számára ez a természetesség, a hitelesség a lényeg! Ez inspirálja arra, hogy saját személyiségét ismerve, formálva vállalja majd önmagát, és ne mindig más bőrébe kelljen bújni, ahogy jelenleg a média, de sajnos az iskola is sugallja.

A tankönyvekkel kapcsolatban sem helyes az uniformizálás. Az egyetlen használhatóval szemben a végtelen változatosság, választhatóság, és a piaci alap sem szerencsés. Azt hiszem, hogy alapfokon az államnak legalább négy szakmai műhely kellene létrehozni, elsősorban tapasztalt, gyakorló pedagógusok bevonásával. Ezeket a tankönyvcsaládokat aztán akár egyben, vagy elemenként lehetne az intézmények rendelkezésére bocsátani. Nem tiltanám azt sem, hogy valaki az alapkritériumokat megtartva, „saját képerre” formálva hozzon létre segédletet, s azt használja.

Vitán felül áll, hogy csak akkor van jövője nemzetünknek, ha az ezeréves keresztény kultúránkat – ha már az ősi szkíta műveltséget feltámasztani nem is tudjuk – megőrizzük. Ennek fontos eleme a vallásos nevelés, aminek erőltetésével máris vékony jégre léptünk. Tudomásul kell vennünk, hogy a kommunizmus évtizedei mellett, illetve után az a fogyasztói társadalom, amelyben élünk, erőteljes szekularizációhoz vezetett.

A történelmi egyházak válságba kerültek, fogalmuk sincs, hogy mit kezdjenek ezzel a helyzettel. Az a tény, hogy a kormányzati politika az élet minden területén – így az oktatásban is – igyekszik helyzetbe hozni őket a keresztény kultúra jogos védelme érdekében – csak tovább rontja a képet. Egyrészt a klerikalizmus védje, az egyház és az állam összefonódásának sokakat riasztó látszata kelt ellenérzést, másrészt pedig a még ennél is nagyobb veszély, a hiteltelenség naponta tapasztalható ténye vált ki döbbenetet. Nincsenek ugyanis – messze nincsenek – olyan számban vallásukat mélyen és valóságosan gyakorló, kiemelkedő, de még közepes képességű pedagógusok sem, akik el tudnák vinni a hátukon a szinte csak elitképzésre törekvő nagyszámú egyházi iskolákat. Az emberek azt tapasztalhatják, hogy korábban éppen vallástalanságukról vagy éppen ateizmusukról ismert személyek válnak egyházi iskolák pedagógusaivá úgy, hogy a kiemelt kvóta és a felvételi szűrők alkalmazása, a remélt jobb munkakörülmények miatt hajlandók képmutatókká lenni. Arról már szót sem ejtek, hogy miféle felekezetek közötti feszültségek keletkeznek pusztán azért, hogy egy-egy településre olyan egyházak teszik be a lábukat oktatás ürügyén, amelyeknek ott egyetlen hívük sincs. (Bizonyos iskolákban a vezetőség és a gyerekek túlnyomó többsége is más felekezethez tartozik, de a szertartásokon való részvételre kötelezés csak tovább élezi a feszült helyzetet. A protestánsok egyenesen rekatolizációról beszélnek.) Az egészben pedig az a tragi-

kus, hogy a hiteltelen egyházi iskolák – természetesen tisztelet a kivételeknek – tanulói tudat alatt is érzékelik ezt az anomáliát, így nemhogy vallásosakká nem válnak, de talán még az Istentől is elfordulnak, mivel a fejükben az az egyházzal kapcsolódik össze. Ebben az esetben is érvényes az a mondás, hogy a kevesebb sokkal több lenne. Inkább az állami iskolák hitoktatását kellene vonzóbbá tenni, bár itt is igaz a megállapítás: alig van jó képességű, hiteles személyiség, aki hozzáértéssel közvetítené a gyerekek felé a vallásos élet értékét, szépségét. (Azokban a falvakban, ahol egyetlen iskola van, nem is lenne szabad azt egyházivá tenni.) Ha pedig a dolog így megy tovább, akkor elérjük, hogy az állami iskolák szegregált és szekularizált intézményekké válnak – ahonnan menekül minden jóérezsű pedagógus és gyerek, illetve család –, az „ál” egyházi iskolák érdek-, és nem értékorientált tanulói pedig vallás- és istenkerülő emberek lesznek.

Az oktatási rendszer anomáliái több szatmári településen már olyan visszafordíthatatlan tragédiát okoztak, ami rövid időn belül falvak elnéptelenedésével, illetve népességcseréjével fog jární. Hogy ne legyek igazságtalan, az oktatásügy mellett az a hamis társadalompolitika is bűnös a kérdésben, amely hosszú évtizedek óta esztelenül erőlteti a cigányság integrációjának, sőt, asszimilációjának hazug ügyét.

Senki nem meri kimondani, hogy a cigányság nem integrálható, és pláne nem asszimilálható tömeges méretekben az úgynevezett európai civilizációs társadalmakba. Ennek egyik oka, hogy a cigányság természetes kultúrája olyan erős, hogy képes ellenállni a „fehér ember”² esztelen modernizációjának, miközben annyi életosztóne azért van, hogy kihasználja annak előnyeit. Miközben a saját kultúrájából bőven adott a többségi társadalomnak, maga abból alig vett át valamit. A civilizáció felől nézve ők parazitáknak látszanak, a kultúra felől pedig élelmes és tradicionális közösségi világnak. Nem is lenne semmi baj, ha a többségi, „civilizált” polgári társadalom a maga népboldogító eszméi mentén nem akarná mindenáron magához emelni – vagy inkább zillesztetni – a cigányságot. Mert annak a társadalmi immunrendszere kiválóan működik, és bizony esze ágában sincs az ostoba teljesítményharcba beszállni.

Így azonban azok a falvak, amelyeket a szorgalmas, dolgozó, az ősi paraszti kultúrát még nyomokban őrző lakói elhagynak, egy olyan közösség kezébe kerülnek, amelyik többé nem épít, csak amortizál, s közben – mert az emberi jogok mindenhatóságát hirdetve erre szoktatták – egyre agresszívebben követelőzik.

Na de hová is tűnnek ezek a többségiek? Hát a városokba, a városi iskolákba! Államiakba, de többnyire egyháziakba, amelyek békésen konstatálják, hogy az adott évben is annyi gyerek iratkozott be hozzájuk, hogy sokáig nem lesz még gondjuk az álláshelyek megőrzésével.

Ezek a gyerekek pedig már soha nem mennek vissza a falujukba, s ha szüleik, nagyszüleik is elköltöznek – már ha el tudják adni a házukat – vagy kihalnak, akkor bizony ott a vég. S ez a folyamat már a finiséhez érkezett. Egy-két évtizedről van szó.

A cigányság helyzetét is másképp kellene kezelni. A szegregációs maszlag helyett végre cigány nemzetiségi iskolákat kell szervezni, ahol – jól képzett, elkötelezett és a cigány tradíciókban jártos – magyar pedagógusoknak kell akár a legalapvetőbb civilizációs szintről indulva nevelnie, tanítania a lurkókat. Miért magyar? Egyrészt, mert a megfelelően képzett cigány értelmiségi ritka. Másrészt azt is tudomásul kell venni, hogy a cigányság világában a „fehér”² civilizációhoz való kapcsolódás nem pozitív dolog, hogy mást ne mondjak, árulásnak minősül. Ha azonban a magyar tanító az írás, olvasás, számolás mellett cigány nótákra, táncokra is tanít, Bari Károlyról, Lakatos Menyhérről, Péli Tamásról, Szakcsi Lakatos Béláról is mesél, akkor éppen azok a kapcsolódási pontok találhatók meg, amelyek átjárását biztosíthatnak a két kultúra között.

Az alsó négy évfolyamban kiderül, hogy kik azok, akik a „fehér” karrier befutására állnak készen, s kik azok, akik néhány alapszakma – festő, kőműves stb. – elsajátítása után kezdenek dolgozni, építhetnek egzisztenciát. Az előbbieket a magyar iskolában folytathatják a tanulmányaikat, ott teljesedhetnek ki képességeik szerint. Az alapképzés az alsó négy évfolyamban akár a magyar iskolákban is megtörténhet, főleg azok esetében, akik tudatosan akarnak leszámolni a cigánysághoz való tartozásukkal. Ez azonban több szempontból is veszélyes vállalkozás lenne, mert ha a szándékon túl a képességek nem megfelelőek, akkor a felsőbb évfolyamokban már képtelenek lesznek teljesíteni a követelményeket, ami kihulláshoz, elkallódáshoz vezethet.³ Természetesen lehetne visszaút a cigány iskolába is, de az nyilvánvaló presztízsvesztéssel járna. A társadalmi összetartozás érzése sokkal hatékonyabb lenne akkor, ha ezek a cigány nemzetiségi iskolák és a magyar intézmények rendszeresen tartanának a kapcsolatot sportversenyek, kulturális találkozók, közös kirándulások szervezésével, egymás értékeinek bemutatásával. Így elkerülhető lenne a kényszerű összezártásgból fakadó

gyűlölködés, amelynek helyébe az egymást megismerő tisztelet léphetne. (Ezt a formát lehetne alkalmazni azon társadalmi csoportoknál is – értelmi fogyatékosok, más nemzetiségű iskolák –, amelyek szintén az együttműködés örömeivel kapcsolódhatnak a többséghez.)

Több mint harminc éve lapul a zsebemben a tanítói oklevél, de hogy Tanító Úrnak mondhatom-e magam, azt már nem tudom. Katedrám, pálcám nincs, de vannak tapasztalataim, gondolataim és elképzeléseim arról, hogy miképpen lenne érdemes valódi értékeket tudatosítani magunkban abból a hatalmas kincsből, amit az emberiség felhalmozott, s aztán annak magját továbbadni az utánunk jövőknek. Ők nem a miénket folytatják, hanem a tőlünk kapott alapokra építhetik azt a kultúrát, ami mindig kicsit más lesz, de mégis ugyanolyan, mint amilyet mi vettünk át elődeinktől.

Most, a 21. század elején azonban óriási a veszélye annak, hogy a globális „hős”, a „mohó” sapiens felszámolja, de legalábbis elkorcsosítsa azt a több ezer éves tudást, ami az ember istenképűségének felmutatásával méltóságteljes életet biztosíthatna azoknak a milliárdoknak, akik most az elszabadult technika bővös, tudatmódosító hatása alá kerülve egyre távolodnak attól, amiért érdemes volt erre a világra jönni.

Nekünk magyaroknak azonban mintha nem ment volna el teljesen az eszünk, s éreznék is némi felelősséget akár az egyetemes emberiségért is. Persze nem mondhatjuk meg másoknak, hogy mit csináljanak, hogyan éljenek, de ha rendezzük itthoni viszonyainkat – mindenekelőtt a nevelés, oktatás terén –, akkor példát mutathatnánk a világnak a rendnek nevezett harmóniából, valamint együttműködésből és tiszteletből.

Ehhez azonban itthon újra katedrát, és bizony pálcát – karmesteri pálcát – kell adnunk a Tanító Úrnak.

² A cigányok magukat rom-nak (ember), néha kálo-nak (fekete) nevezik, s ezzel szemben parno (fehér) névvel illetnek minden nem cigányt. (Pallas Nagy Lexikon)

³ Itt figyelembe kell venni a cigányság korai biológiai érését is, ami 10-12 éves kor felett már nagyon nehézé teszi a tanulmányokra való koncentrációt. (Mindamelllett, hogy a serdülés kezdetének ideje etnikumtól is függ, a munkaerő-piaci kilátások, a szegregáció, illetve az egyes közösségeken belüli hagyományok, kulturális sajátosságok a korai gyermekvállalás esélyét döntően befolyásolják, mely összefügg a cigányság korai iskolaelhagyásával [a szerk.].)

History teacher Ottó Péntes is the director of the Képes Géza Primary School in Mátészalka and, as the president of the Művészetbarát Egyesület (Patrons of Art Association), he is a mainstay of the town's cultural life. As a director, he took up his job in 2018. In record time, he managed to revitalize a desperate and frustrated community of teachers. His revolutionary idea, which will probably sound awfully outdated, is that the school must first focus on its teachers and not the children. This thinking leads to a whole series of obvious solutions. In this perspective, teachers are 'anointed' by the state, which is to say by the community, to serve as role models on account of their professional knowledge and personal integrity. The teachers will know what their wards need. Therefore, as they used to say in the old times, the teacher's word is sacred.